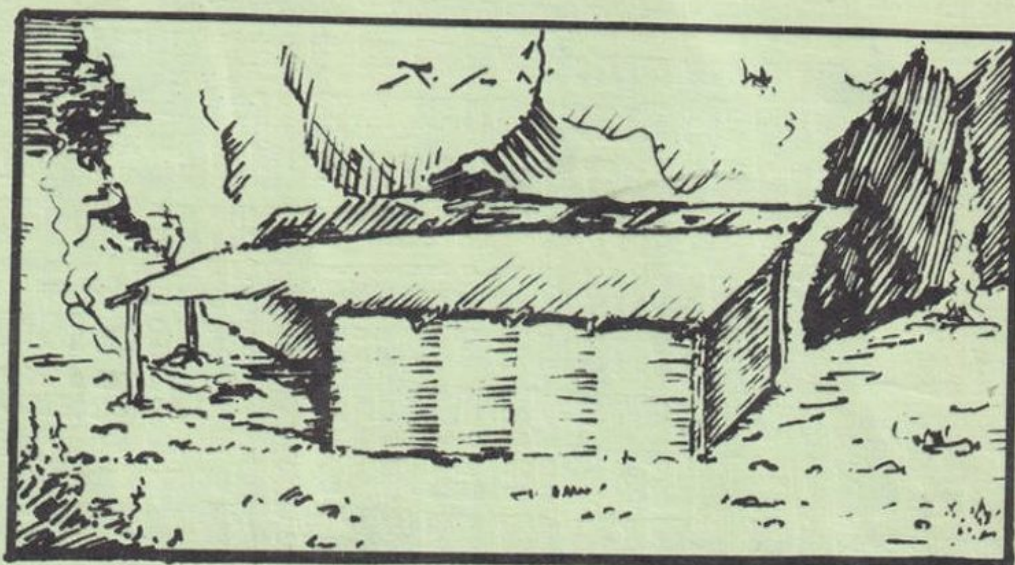

ROGNLIA

VED

LANGANGFJORDEN

STEINALVERBODPlass

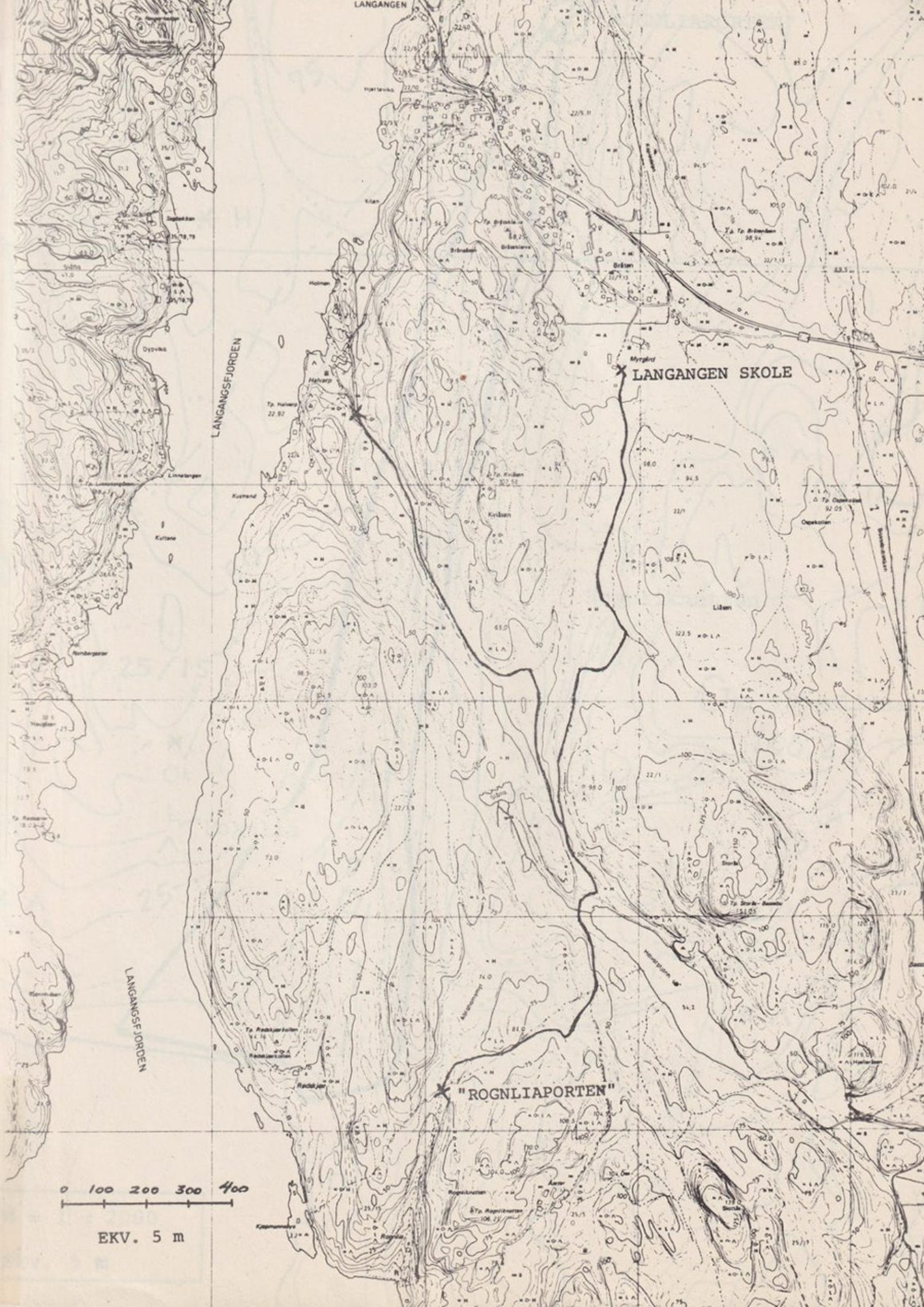
Leserhæfte med Illustrasjoner

Oversiktstabell.

År	Geologi	Strandlinjens høyde over havet ved Larvik	Klima	Arkeologisk inndeling
Omtrent 15 000 f. Kristus	Siste is begynner å trekke seg tilbake	160 m	Arktisk men stigende temperatur	? ↑ Komsakultur ↓ ? ↑ Fosnakultur ↓ ? Eldre steinalder ? ↑ Nøstvetkultur
13 000 ..				
9 000 ..	Raet dannes i Yoldiahavet Närkesundet åpent Øresund og Beltene stengt		Tundratid. Kaldt men sti- gende temperatur	
6 500 ..	Ancylussjø Närkesundet er også stengt ?		Fastlandstid eller Boreal tid Noe varmere, tørt	
4 000 ..	Tapessenkningen ↑	40—45 m		
4 000 f. Kristus	Tapessenkningen ↓ Øresund og Beltene åpnes Littorinahavet	40—45 m	Atlantisk tid. Varmt, fuktig	Eldre steinalder Yngre steinalder Yngre, eldre Nøstvetkultur ↓ ? Dyssetid Jettestuetid (Ganggrav) Hellekistetid (Dolketid) Bronsealder
1 500 ..		10 m	Subboreal tid Varmt, tørt	
500 ..		0 m		
0 ..			Subatlantisk Kjøligere, fuktigere	Eldre jernalder
400 e. Kristus	I det vesentlige som nå	I det vesentlige som nå	I det vesentligste som nå	Forromersk tid eller keltetid
600 ..				Romertid
800 ..				Folkevandringstid
1 030 ..				Merovingertid
				Yngre jernalder
				Vikingetid

INNHALDSFORTEGNELSE

Forord	Side	1
Kart		
1. Oversiktskart - Langangen m/fjorden	"	2
2. Oversiktskart - Rognlia	"	3
Innledning	"	4
Beliggenhet	"	5
De første Rognliaboerne	"	7
Bosetning i yngre steinalder	"	8
Plan- og profiltegning av hus-tuft	"	10
"Hytta" på Rognlia	"	11
Mer om hus-tufta	"	15
Næringsgrunnlaget	"	17
Funn-materialet	"	19
Bilder av funn-materialet	"	20
Oversikt over funn-materialet	"	29
Når har menneskene bodd her	"	31
Boplasser ved Langesundsfjorden	"	33
Tillegg:		
Materiell fra Universitetets Oldsaksamling.		
Funnkart fra Rognlia	"	35
Foredragsmanus	"	36
Pollenundersøkelse	"	41

FORORD

Dette lesehefte omhandler Rognlia i Langangfjorden. Det er vesentlig laget på grunnlag av stoff hentet fra:

Anne-Stine Ingstad: Steinalderboplassen Rognlia i Eidanger.

(Et bidrag til belysning av yngre steinalder i Telemark.)

Universitetets Oldsaksamlings Årbok 1967 - 1968.

Eidanger bygdebok, bind I:

Eidangers eldste historie, av Elizabeth Skjelsvik.

Heftet er ment som en orientering om boplassen Rognlia like fra steinalderen og fram til i dag. Ved siden av dette leseheftet (beregnet brukt både for lærere og elever) er det utarbeidet en lysbildeserie og et differensiert ekskursjonsopplegg til bruk både på barne- og ungdomstrinnet.

La oss ikke glemme Hans Rognlien, tidligere eier av Rognlia. Uten hans kløkt og viten hadde Rognlia høyst sannsynlig vært et anonymt navn i Norges-historien.

Porsgrunn, august 1976.

Tormod Solum

Thorleif Skundberg

Per Chr. Svendsen

INNLEDNING

I Eidanger er det opp gjennom årene gjort mange - ja, faktisk utallige funn. De første utgravningene som ble foretatt, ble utført uten forsiktighet og kyndig ledelse. Det førte da til at mye av det som ble funnet, ikke engang ble tatt vare på.

Fra de eldste tider er det funnet mange steinsaker. Det er de som best har motstått ødeleggelsen av å ligge i jorda i flere tusen år. Dessuten er det funnet urner med aske og brente ben. Noen gjenstander av jern som ble funnet, blant annet et sverd, var så medtatt av "tidens tann" at det bare smuldret bort.

Rognlia som ligger ved Langangsfjorden, er det rikeste funnsted i hele landet fra steinalderen. Her har det vært bosetning både i eldre og yngre steinalder. Funnene viser tydelig hvor det har vært gravsted og bosted, og haugevis med mislykkede redskaper viser hvor verkstedene må ha ligget.

På Rognlia er det funnet urner med aske og brente ben, steinsaker av forskjellig form og størrelse med hull og renner i, pilespisser, kleberstenskniv og et skjold av lær - foruten mye annet.

Det meste av det som er funnet, finnes i dag på Universitetets Oldsaksamling i Oslo.

Alle funn fra oldtiden og middelalderen er i dag fredet (lov av 29. juni 1951). Det betyr at ingen har lov til å fjerne slike gjenstander som blir funnet, ødelegge dem eller på noe vis skade dem.

Det en skal gjøre dersom en tror at en har gjort et funn av kulturhistorisk verdi, er å ta kontakt med et museum eller en lokalhistoriker som så kan vise en videre til Universitetets Oldsaksamling.

BELIGGENHET

Langesundsfjorden skjærer seg inn i landet i nord og nord-vestlig retning. Landskapet på østsida av fjorden er småkollet og skogbevokst, foruten at det er dyrket åker og eng i de små dalførene.

De første primitive fangstfolkene som kom langs den forblåste kysten, har tidlig funnet veien hit til flere av de lune smådalene. Mange steder kan en i dag finne spor etter de første menneskene.

De eldste funnene er gjort ca 45 m over dagens havflate. Disse funnene er blitt tidfestet til eldre steinalder (ca 5000 år f.Kr.) Menneskene bodde da høyst sannsynlig like ved strandkanten. (Landet hevet seg etter sammentrykninger av det tykke islaget).

Senere har menneskene fulgt den vikende strandlinjen etter hvert som landet har hevet seg. Dette har ført til at det er gjort funn på ulike nivåer som da igjen er blitt tidfestet til ulike perioder (ca 20 m.o.h.: yngre steinalder, ca 6 m.o.h.: jernalderen - for kysten av Brunlanes og Grenland.)

En av de mange små dalene heter Rognlia. Dalen er nesten 400 meter lang. Den er trang og smal, bare 50 m på det breieste. I øst har vi den 160 m høye Barlindåsen og i vest en noe lavere åsrygg mot naboeiendommen Rødskjær.

Dersom en kommer med båt til Rognlia, vil en oppdage at det er forholdsvis bratt til å begynne med. Senere avtar stigningen og dalen blir videre. På et åpent jorde mot sør (mellom 20 - 26 m.o.h.) er storparten av alle oldsakene funnet.

Når en drar videre, kommer en til et bratt og trangt gjel med storsteinet ur inn mot ei grasmark innerst i dalen.

Helt mot nord er det tett skog foruten en svær kampestein som på folkemunne kalles "Rognlia-porten". Her rislet det en bekk fram. Den kommer fra Abrahamsmyr og renner gjennom hele Rognlia og ut i sjøen.

Flyfoto over Rognlia og nærmeste omgivelser.

De bratte åsene på begge sidene av dalen verner mot vind fra tre kanter, slik at det bare er sønnavinden som får tak. Dette har hatt stor betydning for vegetasjonen som er usedvanlig rik og frodig.

Fra toppen av åsen er det fin utsikt til alle kanter. Ja, er det pent vær og god sikt, kan en se Langesund, Frierfjorden og de dype forsenkningene som får en til å ane vassdragene i Telemark.

Rognlia sett fra sjøen.

(Naustet som vi ser midt på bildet er borte. I dag er stranda friareal.)

Den gang de første Rognlia-boerne kom til disse kanter, så det nok noe annerledes ut enn det gjør i dag. Havet stod høyere. Fjordene skar seg lenger innover i landet og bare noen få av de øyene som vi ser i dag, var synlige.

Det meste av dalen lå under sjøen som gikk helt opp i det trange gjelet. (Se kart s. 2).

Dette gjelet var som en port mot det innerste jordet (ca 45 m.o.h.) - et usedvanlig lunt sted hvor selv ikke sønnvinden slipper til. Det er da også her at de eldste steinsakene i Rognlia er funnet.

Funnene som er gjort her, skriver seg fra Nøstvet-kulturen (ca 5000 år f.Kr.). Det er funnet flere eksempler på den såkalte Nøstvethakken foruten flere flintredskaper. (I Torp i Brunlanes (5 km fra Rognlia) er det funnet hele 82 Nøstvetøkser

Det har imidlertid ikke vært drevet systematiske utgravninger i den øverste delen av dalen. Når dette en gang blir gjort, vil nye funn kunne fortelle oss mer om de menneskene som bodde her i dalen for bortimot 7000 år siden.

BOSETNING I YNGRE STEINALDER.

Etterhvert som isen smeltet, hevet landet seg og stadig mer av dalen kom til syne. Ute i fjorden dukket det opp flere øyer.

Menneskene søkte fremdeles til Rognlia på ei tid da sjøen stod kan hende 18 meter høyere enn i dag. De fant da ei vakker solvendt li med skyggefulle trær under de havskurte klippene. Klimaet (værlaget) på den tiden var varmere enn hva det er nå i dag.

Her bygget de hyttene sine, og menneskene må ha likt seg i denne lune dalen. De funnene som er gjort, forteller at de er blitt her lenge.

Vest for bekken som renner igjennom dalen, ca 50 m nordvest for husene stikker en bergknaus fram i terrenget. Ved foten av denne lille bergveggen er det et lite platå.

Dette lille platået ligger i dag 21 m.o.h., og i det beltet som går herfra og 26 m.o.h. er det at de fleste funnene er blitt gjort (Anne-Stine Ingstad magistergrad i nordisk arkeologi i 1960).

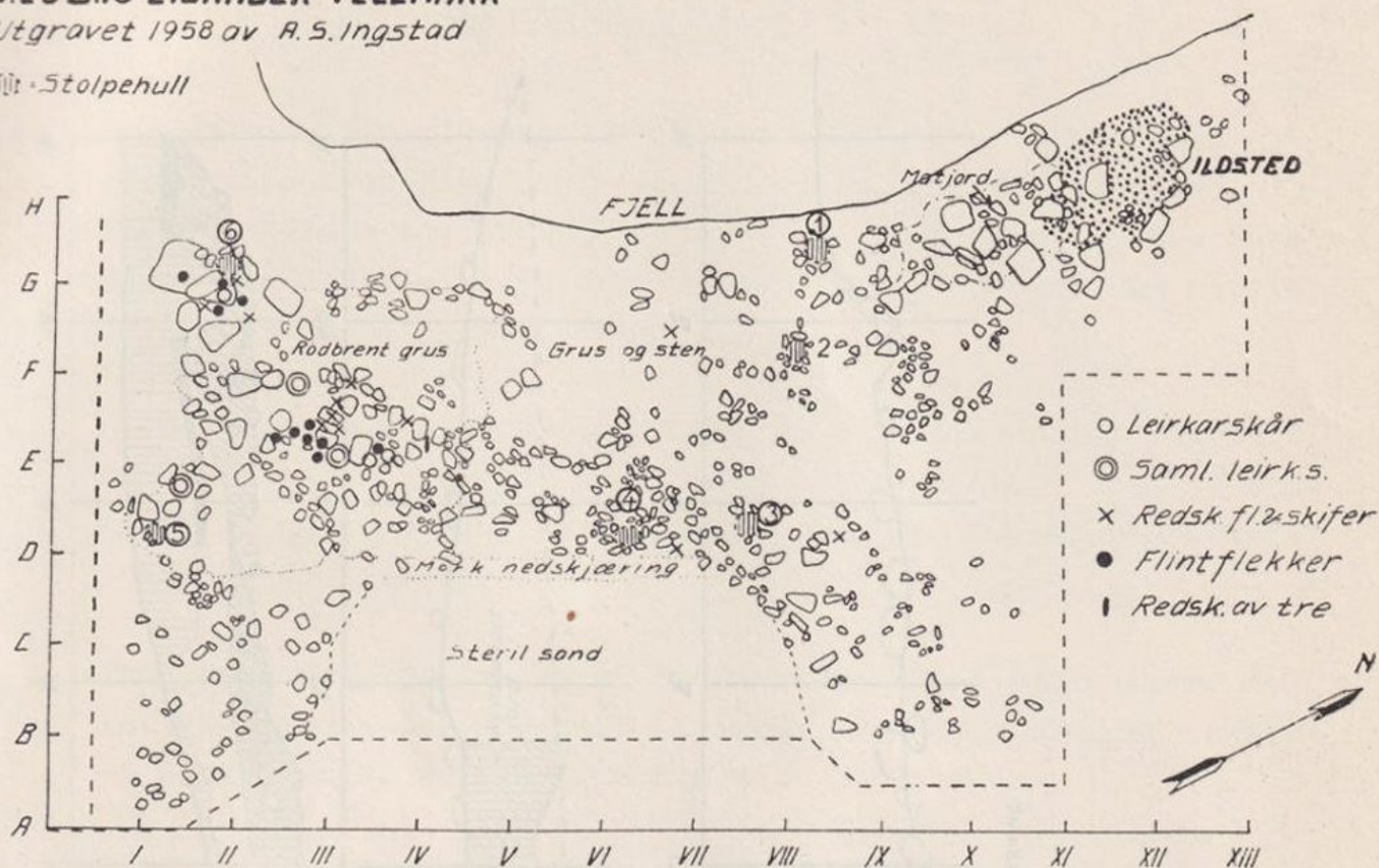
Rognlidalen med utsikt mot sjøen. Hustuften ligger under fjellknausen midt på bildet.

HUSTUFT I ROGNLIEN

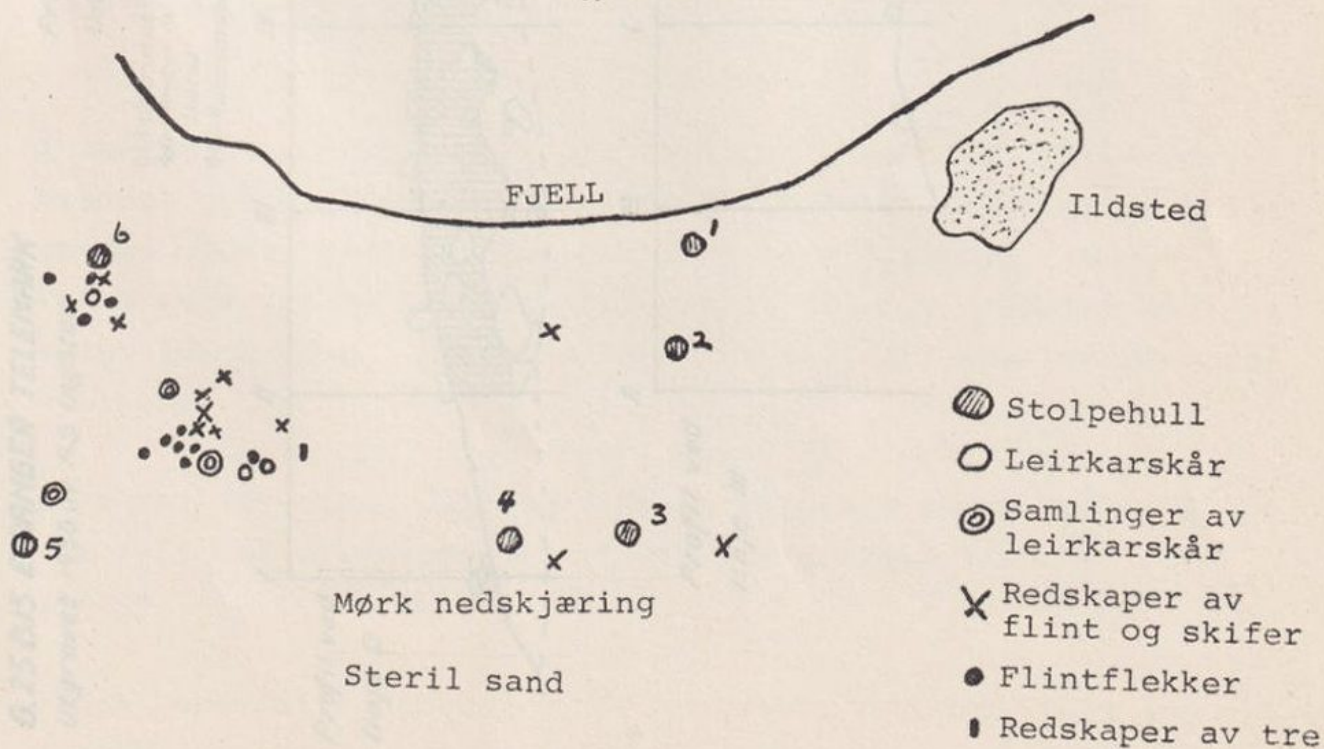
G.25 B.15 EIDANGER TELEMARK

Utgravet 1958 av A.S. Ingstad

Stolpehull

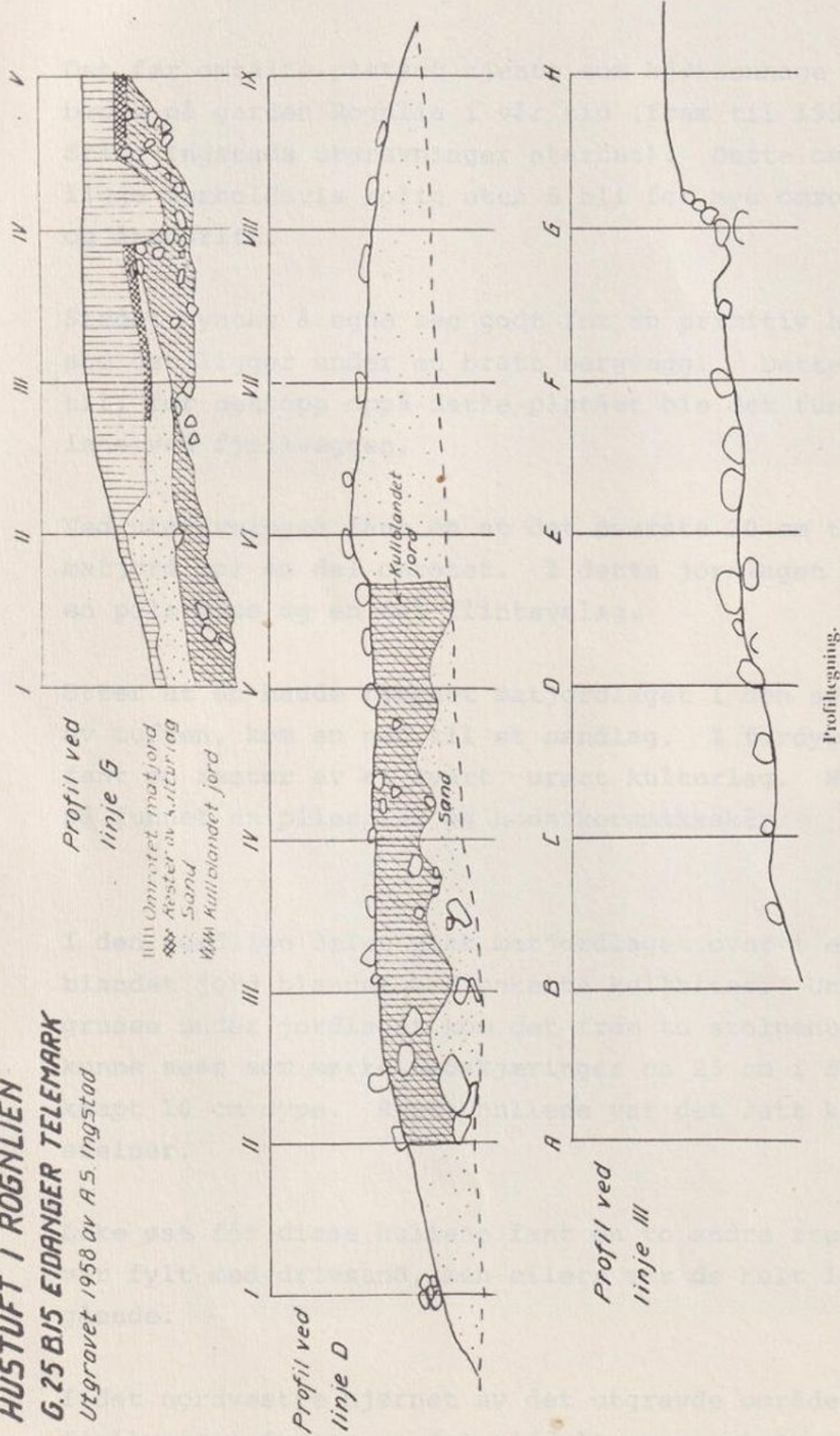

HUSTUFTEN FORENKLET.

HUSTUFT I ROGNLIEN **G.25 BIS EIDANGER TELEMARK**

Utgravet 1958 av A.S. Ingstad

"HYTTA" PÅ ROGNLIA.

Det før omtalte plataået tjente som kjøkkenhage for de som bodde på garden Rognlia i vår tid (fram til 1957 da Anne-Stine Ingstads utgravninger startet). Dette området har fått ligge forholdsvis rolig uten å bli for mye omrotet ved pløying og åkerdrift.

Stedet syntes å egne seg godt for en primitiv bolig, solvendt som det ligger under en bratt bergvegg. Dette slo da også til, for nettopp oppå dette plataået ble det funnet en hustuft inne ved fjellveggen.

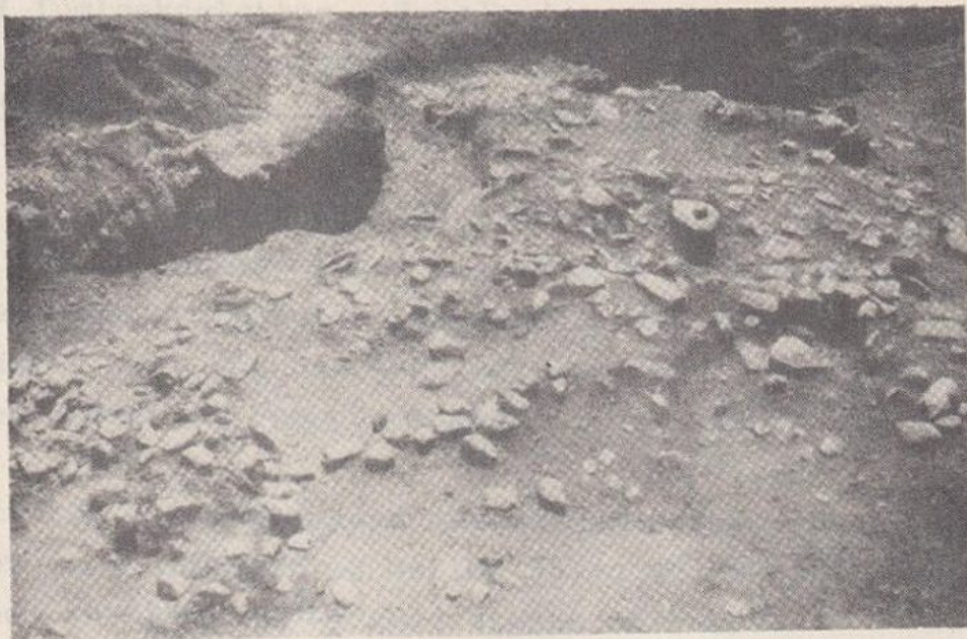
Ved utgravningen fant en at det øverste 20 cm tykke laget med matjord var en del omrotet. I dette jordlaget ble det funnet en pilespiss og en del flintavslag.

Etter at en hadde fjernet matjordlaget i den sørlige delen av tuften, kom en ned til et sandlag. I fordypningen i sanden fant en rester av et svart urørt kulturlag. Her ble det også funnet en pilespiss og noen keramikkskår.

I den nordlige delen gikk matjordlaget over i en lysere grusblandet jord blandet med enkelte kullbiter. Under den sterile grusen under jordlaget kom det fram to stolpehull. Begge kunne sees som mørke nedskjæringer ca 25 cm i diameter og knapt 10 cm dype. Rundt hullene var det satt knyttenevestore steiner.

Like øst for disse hullene fant en to andre stolpehull. Disse var fylt med drivsand, men ellers var de helt like de foregående.

I det nordvestre hjørnet av det utgravde området, tett inn til fjellveggen fantes en del middels store stein som lå i en krets på ca 1½ m i diameter. Mellom disse steinene var det ualminnelig mange kullbiter. Dette har fått tankene inn på at det har vært et ildsted.

Hustuften under utgraving.

Snitt gjennom stolperekke.

Like ved er det gjort noen få funn. Det er blant annet funnet tre små fugleskjeletter. I hele det nordre område ble det funnet steiner lagt uten noen bestemt orden. Det sannsynlige er at dette har tjent som en primitiv brolegning.

Lenger øst ble sanden fjernet i 30 cm dybde. Her ble det da funnet fem groper med svart kulturjord. Disse mener en også har tjent som stolpehull. Senere ble det funnet nok et par stolpehull. Det ene har ikke vært så svært betydningsfullt, mens det andre var oppbygget med til dels store steiner.

På hustuften ble det også funnet en kokegrop. Denne var omkring 50 cm i diameter og mellom 30 og 40 cm dyp. Gropen var fylt med knyttnevestore skjørbrrente steiner.

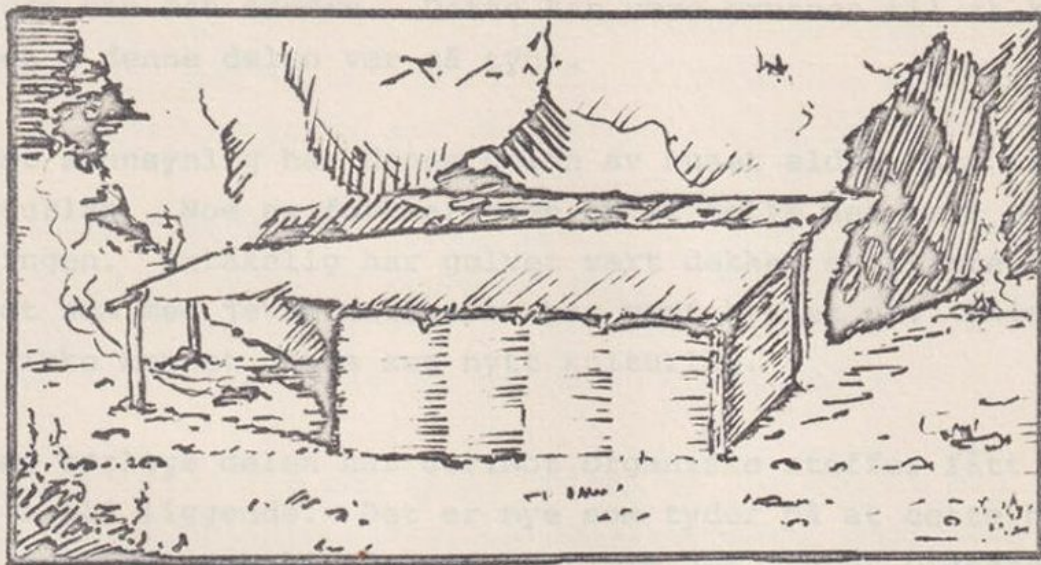

Detalj av stolperekkeprofil.

Steinsatt stolpehull.

MER OM HUSTUFTEN.

"Hytta" på Rognlia. Rekonstruksjonsforslag.

(Tegning: Mary Storm. Oldsaksamlingen)

Tuften har hatt et rektangulært grunnplan på ca 8 · 3 m. Den venstre langsiden gikk parallelt med bergveggen i en meters avstand.

Et par, tre meter nord for tuften lå der et ildsted helt inn-til fjellet. Mellom dette ildstedet og selve hytta, har det vært en slags "tråkk" av ganske store flate steiner som førte inn mellom to av stolpehullene (mot nord). Her har det sannsynligvis vært en dør.

Opprinnelig har nok ikke denne tomta vært så godt egnet for husbygging. Utgravningene viser imidlertid at vanskelighetene er blitt løst.

Der hvor det har vært fare for at grusen skulle rase inn i hytta, har de bygd opp ei steinrekke. På den motsatte sida er det bygget opp en plan terrasse. Denne oppbygningen er holdt på plass av 5 - 6 stolper som antakelig også har båret takstolper. Taket har da vært lagt på en slik måte at den andre enden har hvilt oppå fjellknausen.

Det er stor sannsynlighet for at huset har hatt to avdelinger. Utgravninger har vist at den nordlige avdelingen har ligget noe høyere enn den søndre. Dette kan være grunnen til at kulturlaget i denne delen var så tynt.

Høyst sannsynlig har denne delen av huset aldri hatt nevneverdig kulturlag. Noe av forklaringen er at dette har vært soveavdelingen. Antakelig har gulvet vært dekket av kvister eller annet som med jevne mellomrom har vært byttet ut. Således har det ikke kunnet danne seg nytt kulturlag.

I den sørlige delen har derimot organiske stoffer fått anledning til å bli liggende. Det er mye som tyder på at dette har vært det daglige oppholdsrommet. Her ble det funnet oldsaker, måltidsrester og flintavfall. Det meste ble funnet like ved kokegropen.

Det har ikke vært noe oppbygget ildsted. Grusen under kulturlaget var rødbrent over hele denne delen. Således er det tydelig at det er blitt brent bål hvor som helst på gulvet.

Den nordligste avdelingen har hatt vegger både mot øst og nord. I nordveggen har det antakelig vært ei dør og et "tråkk" av stein som har ført herfra og ut til ildstedet. (Se side 9).

Det er lite som tyder på at den sørlige delen av huset har hatt vegger. Høyst sannsynlig har denne delen vært åpen mot sjøen og dalen. Denne avdelingen har nærmest vært en luftig kokeplass under et sol-/regntak. Røyken fra bålet har således fritt kunne drive ut til sidene.

En vet ikke helt sikkert hvordan hyttas vegger kan ha vært bygget opp. Mye tyder likevel på at det har vært flettverksvegger mellom stolpene. Veggene er deretter blitt tettet til med leirklining. Noe sikkert bevis for dette har en imidlertid ikke, all den tid en ikke har funnet noen leirklining i Rognlia.

Gulvet har i begge avdelingene vært dekket av en primitiv steinlegging. Dette har sannsynligvis vært gjort for å hindre fuktighet. Noen grunnmur har det ikke vært.

NÆRINGSGRUNNLAGET.

Menneskene som levde i steinalderen, var jegere og fiskere. Således var det jakten på alle de ville dyrene som levde i skogene foruten fiske som var det viktigste næringsgrunnlaget.

Riktignok fikk vi det første enkle jordbruk ved overgangen til den yngre perioden av steinalderen. Noe korndyrking og husdyrhold har det muligens vært. Men menneskene som levde den gang, fortsatte hovedsakelig som de hadde gjort med jakt og fiske.

Dersom en står ved den gamle tuften og ser utover mot sjøen, slår det en hvilken vakker og hensiktsmessig beliggenhet boplassen har hatt.

Dengang hytta var bebodd, gikk sjøen inn i en trang bukt bare noen få meter nedenfor.

Oppe fra knausen er det fin utsikt utover fjorden. Derfra var det ikke vanskelig å oppdage selen når den lå og solte seg på skjærene utenfor bukta. Så sent som i 1952 ble det skutt sel i fjorden her. Småhvalen boltret seg også i fjordene inntil for få år siden.

Bunnforholdene er gunstige for en rik fiskefauna i Langesundsfjorden. I fjorden levde de samme fiskeslagene som vi i dag kan finne noe lenger ute i Langesundsfjorden. Fiskeredskapen var helst kroket gjort av bein og horn. Kanskje de til og med hadde garn? Men det er dessverre ikke gjort noen funn i Rognlia som vitner om fiske.

Båtene som de brukte, kunne være uthulte eikestokker eller skinnbåter. For å komme fra et sted til et annet, padlet de seg fram. Men de passet på å holde seg så nær land som mulig, for dersom båten skulle kantre, var de ikke så dyktige til å svømme.

I skogene var det mange forskjellige viltslag. Det kunne være bjørn, elg, gaupe, villsvin, rådyr, mår, bever, hare, rev og forskjellige fugler - foruten andre dyreslag som vi i dag finner i varmere strøk. Våpnene var pil og bue og spyd.

Når fangsten var god, ble det mye mat. Maten kokte de i kokeposer av skinn som de slapp gloheite steiner oppi, hvis de da ikke steikte den på spidd.

Oppbevaringen var ikke så god, så det gjaldt å spise maten mens den var fersk. Men litt etter litt lærte menneskene seg å konservere maten ved f.eks. tørking og røyking. Da først kunne de lagre fangsten til bruk i magrere jakt- og fiskeperioder.

Under utgravningen av tuften ble det funnet seks fugleskjelett som under tvil ble bestemt til å være nyfødte traneunger. Disse skjelettene forteller oss at folk må ha holdt til her på forsommeren. Skjelett av voksen fugl finnes ikke. Foruten skjelettene ble det funnet beinrester av torsk, noen få østersskall, rester av ei krabbeklo og en liten samling hasselnøtteskall.

I yngre periode av steinalderen bodde ikke menneskene her på våre kanter på samme sted hele året rundt. Rognlia har vært en sommerboplass. Her holdt menneskene seg om våren og tidlig på sommeren. Om høsten drev de muligens jakt lenger nord i Eidanger eller Siljan. Husdyra som menneskene hadde, ble ikke tatt med til fangstboplassen. De ble gjett andre steder i nærheten hvor det var mer åpne beiter.

FUNN-MATERIALET.

Det er gjort funn i hele dalen, på ulike nivåer og med ulik høyde over havflata. De eldste funnene skriver seg fra Nøstvet-kulturen. (Navn etter første funnsted, Nøstvet i Akershus fylke.)

De yngste funnene fra oldtiden er gjort i en høyde av 6 m.o.h. Her er det funnet en del redskaper, særlig flintredskaper. Dessuten er det også funnet noen leirkarskår av et noe annet gods enn det som er funnet høyere oppe. Disse funnene kan skrive seg fra jernalderen, men dette er en ikke helt sikker på.

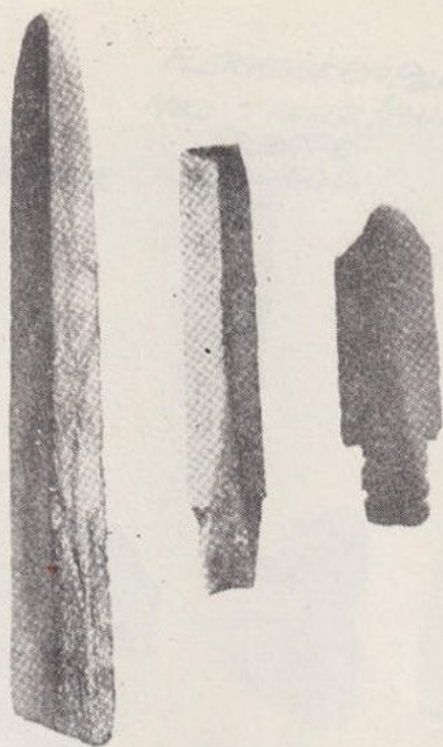
Det meste av det som er gravd fram, er funnet mellom 20 og 26 m.o.h. De fleste gjenstandene er blitt plukket opp under jordarbeid. Disse gjenstandene mangler gjerne funnopplysninger.

Endel oldsaker i dette området er gravd fram som følge av noen prøvegravninger som de siste eierne har foretatt (bl.a. Hans Rognlien). Disse funnene er blitt forsynt med nøyaktige opplysninger. Således har de vært til stor hjelp ved bestemmelsen av det store løsmateriellet. Høsten 1957 og våren 1958 ble det foretatt vitenskapelige utgravninger under ledelse av Anne-Stine Ingstad.

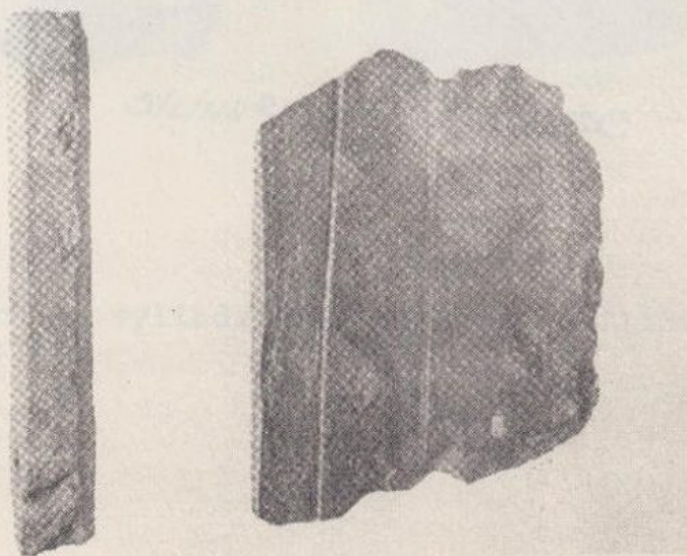
Funnene som er blitt gjort, viser at flinten har vært det viktigste redskapsmaterialet i Rognlia. Skifer og andre bergarter har bare spilt en ubetydelig rolle. Gjenstander av bein og horn er ikke funnet. Grunnen til dette er at slike ting ikke har holdt seg. Bein og horn har nok vært i bruk, men med tiden har det smuldret bort.

Flinten som er funnet, har stort sett vært av god kvalitet. Funnmengden tyder videre på at det har vært rikelig tilgang på den. Det er funnet mange og tildels store avfallsstykker.

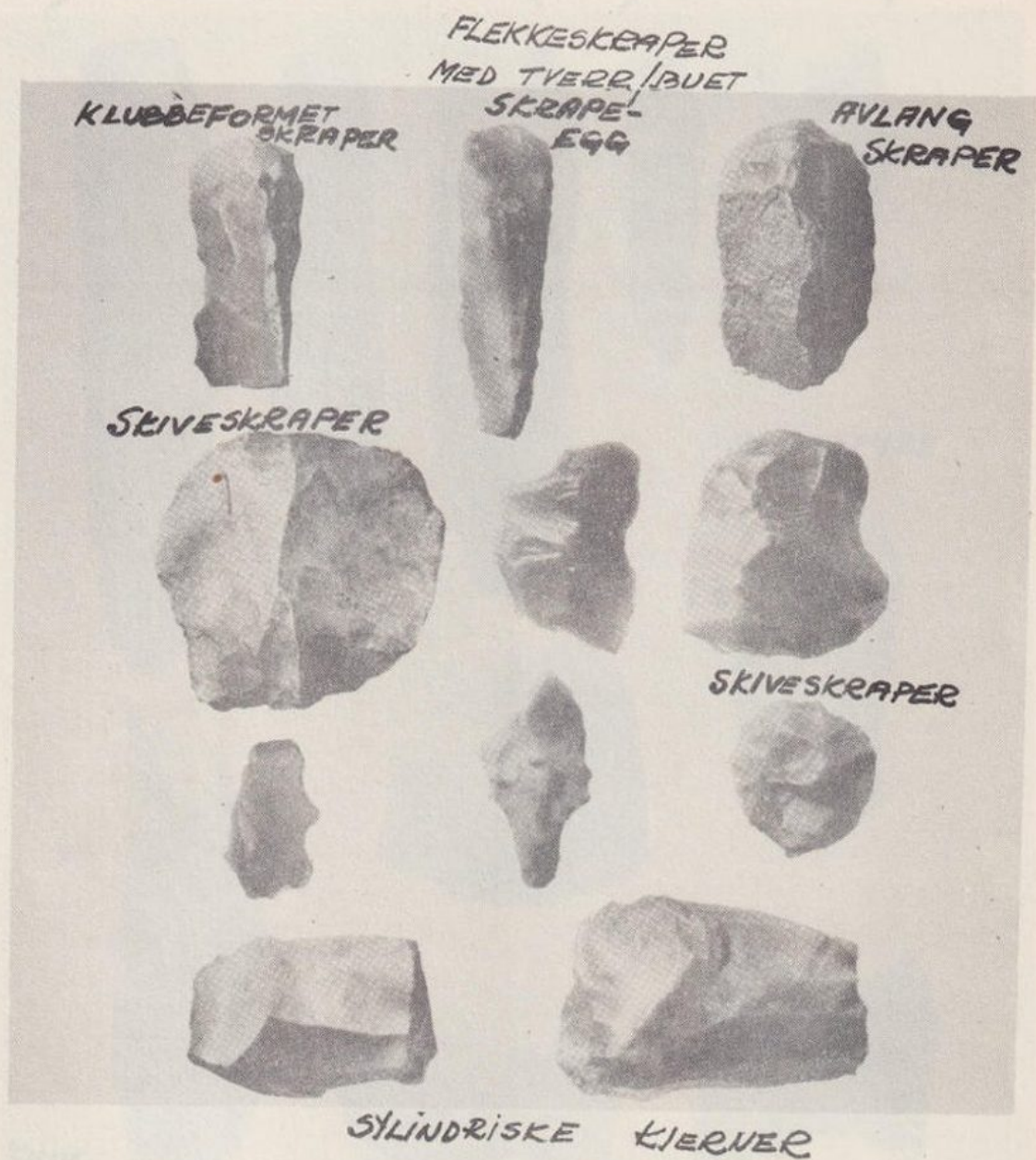
Keramikkfunnene er ikke mange i forhold til den store mengden av redskaper. Men til gjengjeld har de stor interesse på grunn av sin egenart.

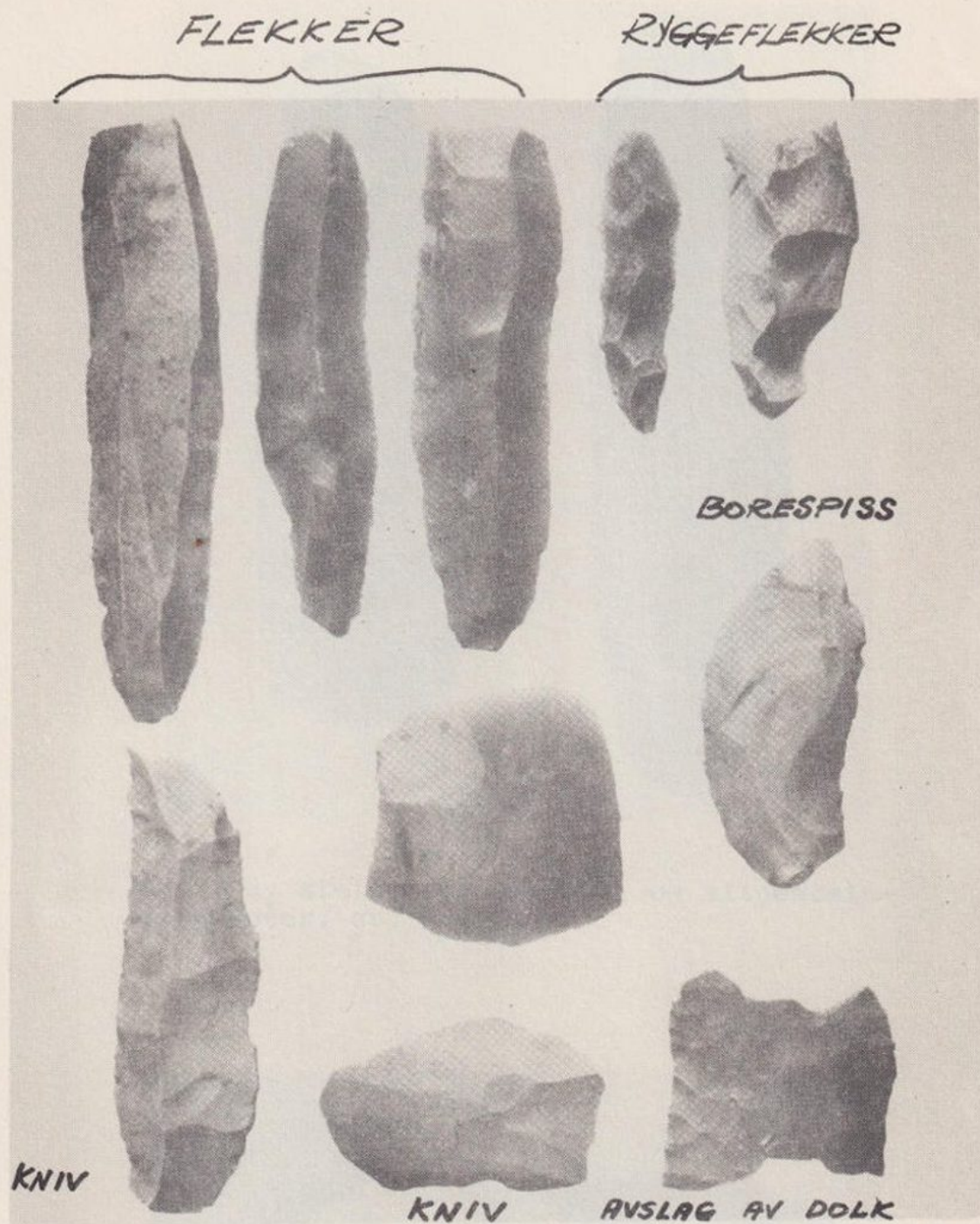
Pilespisser av skifer. St. 1 : 1.

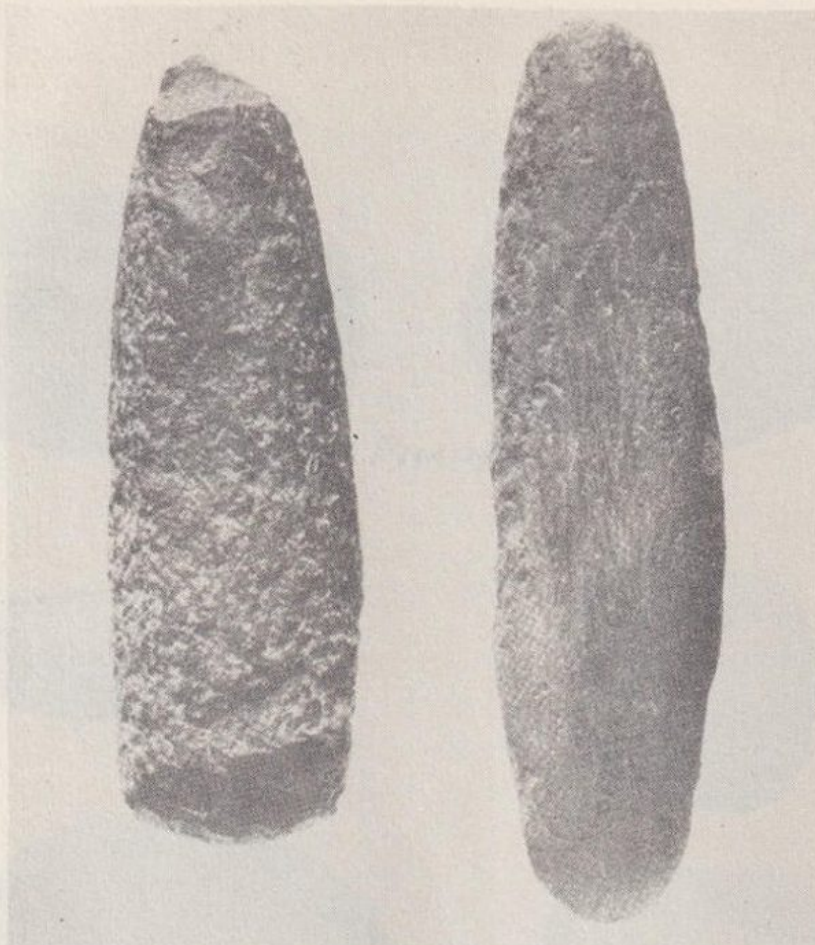
Bearbeidede skiferstykker.

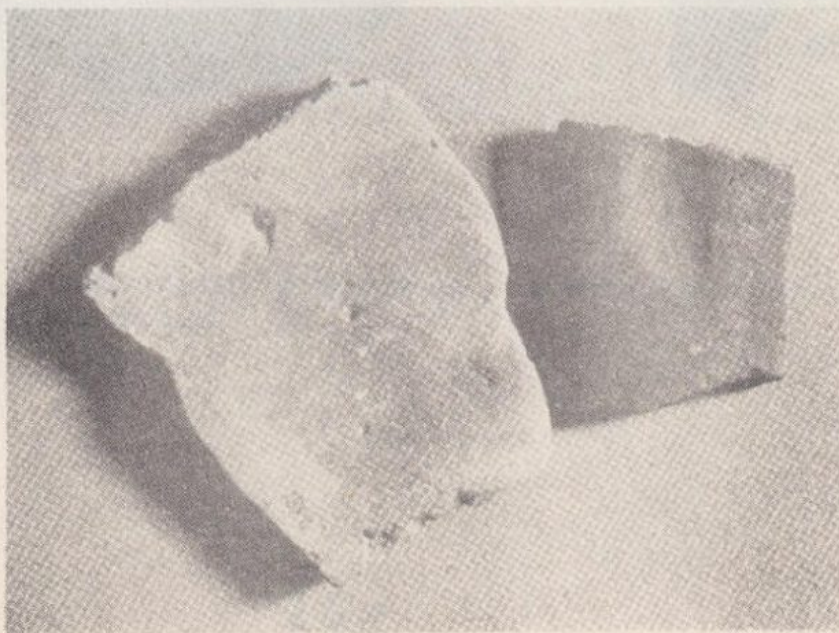
Skrapere og sylindriske kjerner av flint.
St. 1 : 1.

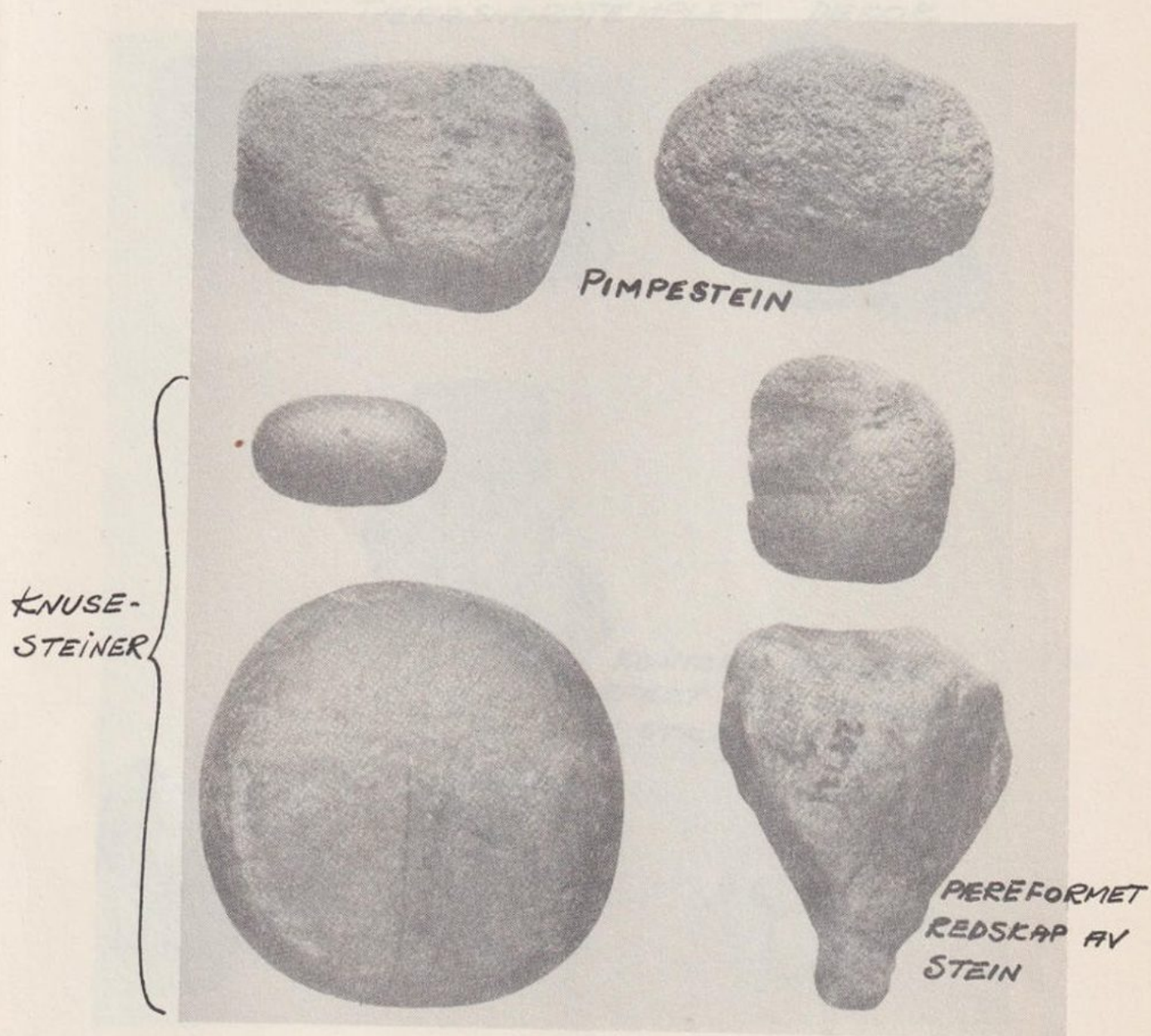
Flekke, kniver og økseavslag av flint.
St. 1 : 1.

Økser av stein, st. $\frac{3}{4}$: 1, og slipestein-
fragmenter, st. 1 : 1.

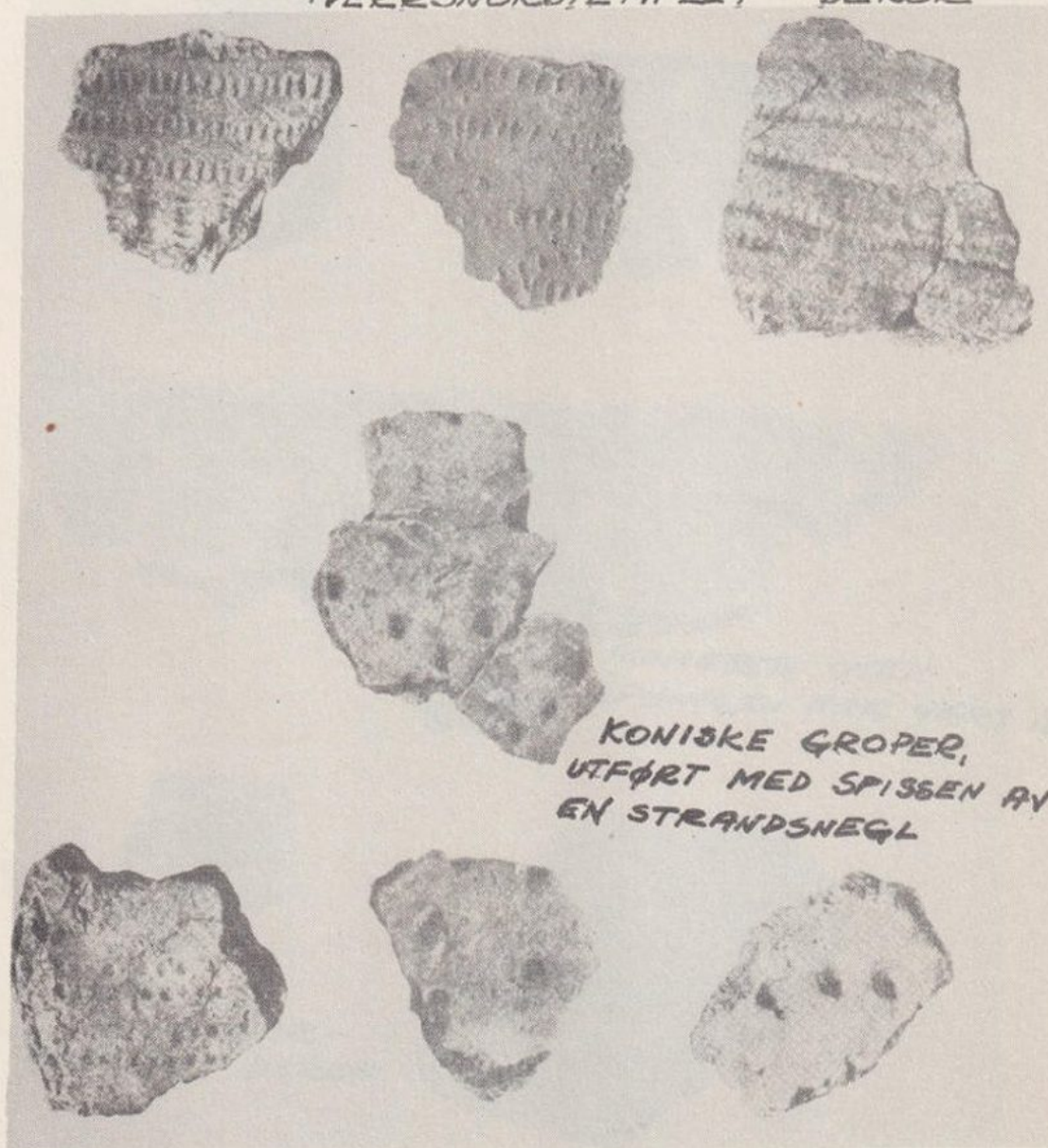

Brynestein.

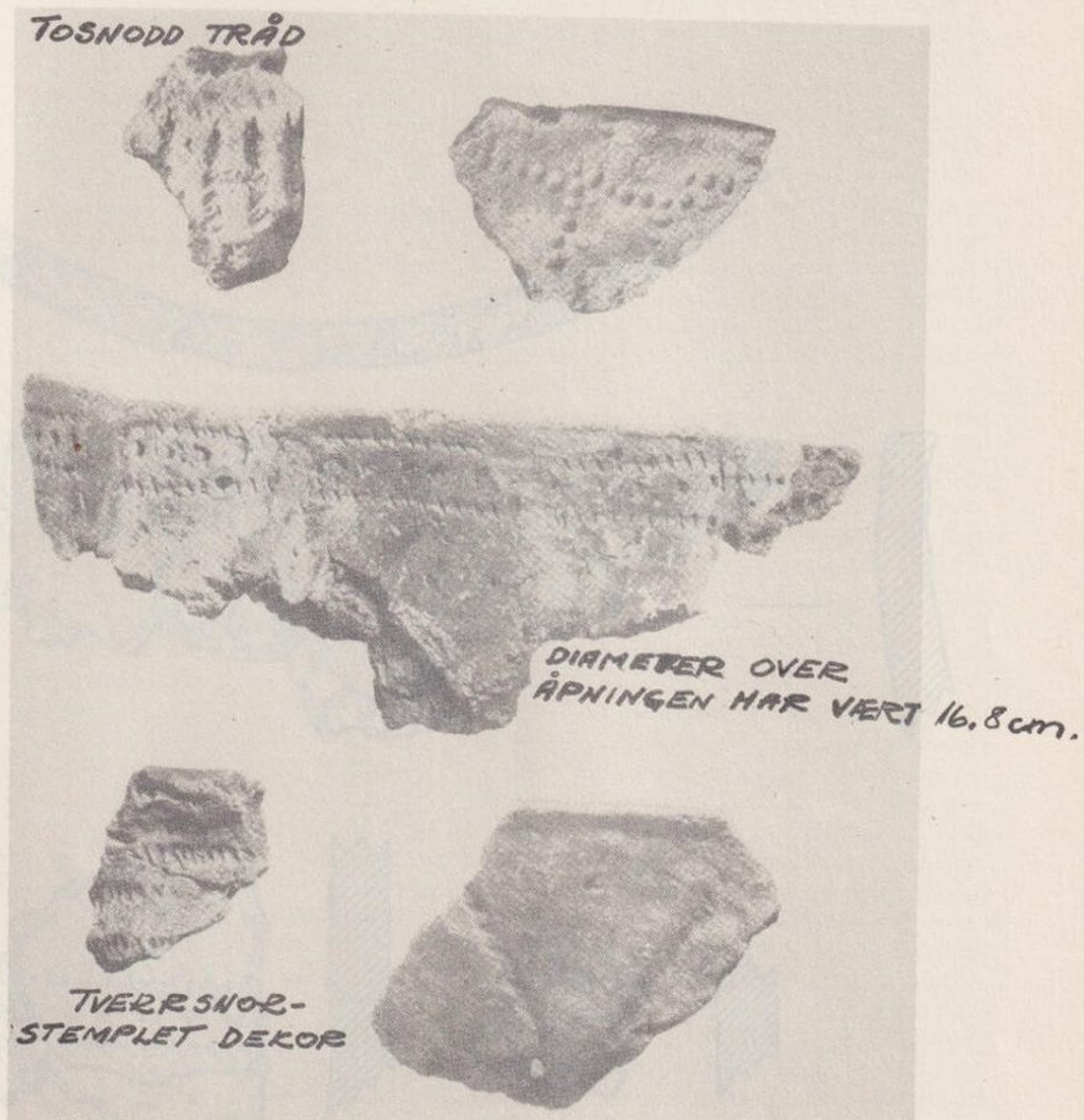

Knusestein, pimpestein, glattestein og
nevestein. St. 1 : 1.

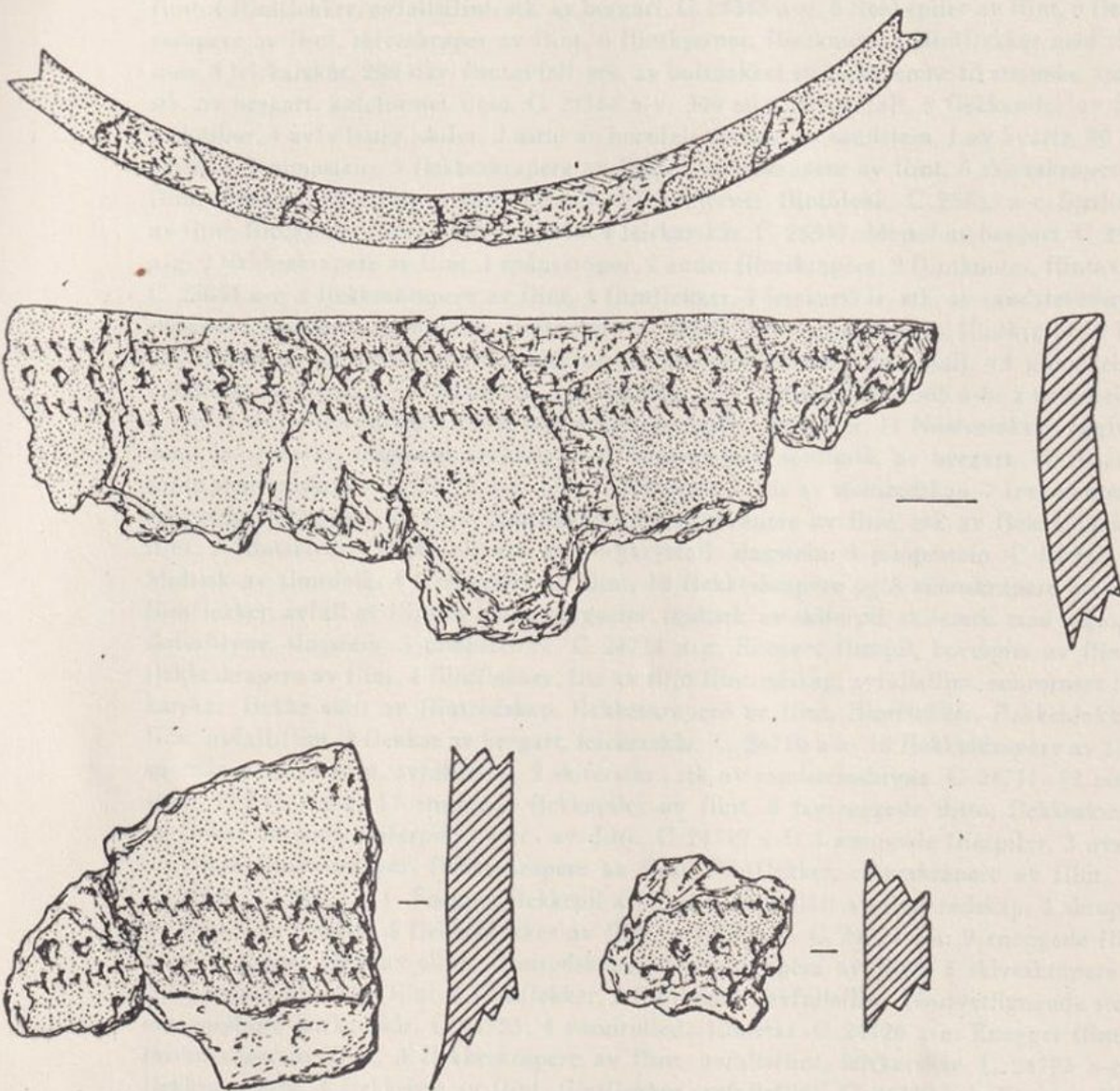
TVERRSNORSTEMPLET DEKOR

Keramikk fra Rognlia. St. 1 : 1.

Keramikk fra Rognlia. St. 1 : 1.

Rognlia av Håoya. C. 23378 a-g: 8 eneggede flintpiler, flekkeskraper, 8 flintflekker, halvdelen av en flekkeblokk, sylindrisk flekkeblokk, rullestein, pimpstein. C. 23379 a-q: 2 buttnakkede steinøks, steinøks, 11 eneggede flekkepiler av flint, 2 fragmentariske skiferpiler, fragmentarisk skiferpilemne, 2 slepne skiferplater, skiferplate, flekkeblokk av flint, 4 bryner, fragment av plateformet slipestein, 8 skår av 5 leirkar, pimpstein, senkestein, 9 rullestein. C. 23380 a-v: Nøstvetøks, 5 buttnakkede trinnøkser, 11 emner og fragmenter av slike, spaltestk. av bergart, fragment av slipestein, flintknote, flintknoll. C. 23381 a-i: Nøstvetøks, fragmentarisk Nøstvetøks, 6 spånskrapere av flint, flintavfall, 10 stkr. avfall av bergarter, slagstein, 2 rullesteiner, 17 beinstkr. C. 23382 a-e: Borespiss av flint, 2 flekkeskrapere av flint, 4 flintflekker, avfallsflint, stk. av bergart. C. 23383 a-q: 6 flekkepiler av flint, 3 flekkeskrapere av flint, skiveskraper av flint, 6 flintkjerne, flintknote, 3 flintflekker med slipepor, 3 leirkarskår, 260 stkr. flintavfall, stk. av buttnakket steinøks, emne til steinøks, spaltestk. av bergart, kuleformet stein. C. 23384 a-v: 500 stkr. flintavfall, 8 flekkepiler av flint, 2 flintbor, 4 avfallsstkr. skifer, 2 ditto av hornfels, 2 ditto av sandstein, 1 av kvarts, 30 leirkarskår, 7 pimpstein, 3 flekkeskrapere av flint, 5 spånskrapere av flint, 5 skiveskrapere av flint, flintkniv, borespiss av flint, flintstk. 4 flintkjerne, flintblokk. C. 23385 a-c: Spaltestk. av flint, flintknote, flintavfall. C. 23386: 4 leirkarskår. C. 23387: Meisel av bergart. C. 23388 a-g: 2 flekkeskrapere av flint, 1 spånskraper, 2 andre flintskrapere, 2 flintknuter, flintavfall. C. 23654 a-i: 2 flekkeskrapere av flint, 4 flintflekker, 2 leirkarskår, stk. av sandsteinsbryne, skiferstk., kvartsstk., pimpstein, flintavfall. C. 23655 a-h: 2 flintflekker, flintkjerne, 2 leirkarskår, 2 avslag av slipte flintredskaper, 2 brente beinstkr., flintavfall, 13 pimpstein, 5 avfallstkr. av bergart. C. 24562 a-c: 6 leirkarskår, 3 trekullstkr. C. 24563 a-b: 2 nevesteiner. C. 24711 a-f: 4 nevesteiner, 2 hele og 2 fragmentariske trinnøkser, 11 Nøstvetøkser, eggfragment av steinøks, fragment av kalle med fingergrøper, spaltestk. av bergart, 12 fliser av slipte steinredskaper. C. 24712 a-n: Stk. av flintmeisel, flis av steinredskap, 7 fragmenter av eneggede flekkepiler av flint, flintflekker, 3 spånskrapere av flint, stk. av flekkeblokk av flint, 2 flintskiver, flintavfall, stk. av bergkrystall, slagstein, 3 pimpestein. C. 24713 a-l: Midtstk. av flintdolk, 4 flekkepiler av flint, 12 flekkeskrapere og 8 spånskrapere av flint, flintflekker, avfall av flint og andre bergarter, midtstk. av skiferpil, skiferstk. med sagespor, skiferbryne, slagstein, 3 pimpesteiner. C. 24714 a-g: Enegget flintpil, borespiss av flint, 9 flekkeskrapere av flint, 4 flintflekker, flis av slipt flintredskap, avfallsflint, snorornert leirkarskår, flekke slått av flintredskap, flekkeskrapere av flint, flintflekker, flekkeblokk av flint, avfallsflint, 2 flekker av bergart, leirkarskår. C. 24716 a-e: 16 flekkeskrapere av flint, spånskrapere av flint, avfallsflint, 2 skiferstkr., stk. av sandsteinsbryne. C. 24717: 12 pimpestein. C. 24718 a-e: 17 eneggede flekkepiler av flint, 6 tverreggede ditto, flekkeskraper og flekke av flint, skiferpil, 2 stkr. av ditto. C. 24719 a-f: 3 eneggede flintpiler, 3 avslag av slipte flintredskaper, flekkeskrapere av flint, flintflekker, skiveskrapere av flint, avfallsflint. C. 24721 a-f: Enegget flekkepil av flint, flekke slått av slipt redskap, 4 skrapere av flint, flintflekker, 5 flekkeblokker av flint, avfallsflint. C. 24724 a-i: 9 eneggede flintpiler, 2 spåner slått av slipte flintredskaper, flekkeskrapere av flint, 5 skiveskrapere av flint, spånskrapere av flint, 6 flintflekker, 2 flintknuter, avfallsflint. Nøstvetlignende steinøks, oppløste leirkarskår. C. 24725: 4 vannrullede flintstkr. C. 24726 a-e: Enegget flintpil, skiveskraper av flint, 3 flekkeskrapere av flint, avfallsflint, leirkarskår. C. 24727 a-c: 2 flekkeskrapere, 1 flekkebor av flint, flintflekker, avfallsflint. C. 24729 a-i: Enegget flintpil, skiveskraper av flint, 3 flekkeskrapere av flint, 10 flintflekker, 4 spånskrapere av flint, avfallsflint, 6 steinøkser, stk. av bryne, spaltestk. av bergart. C. 24731: pimpstein, skiferstk., flintstk. C. 24733: Spaltestk. av kvarts, flint, sneglehus, kullbiter. C. 26106: Nakkestk. av steinøks, flintstk. C. 26111 a-d: Flekker, flekkeskrapere av flint, flintavfall, skiferpil, leirkarskår: flekkepiler, flintflekker, flintavfall; flekker, flekkepiler, skrapere, bor samt flintavfall: flint- og kvartstkr. C. 27108 a-b: Nøstvetøks, flintskrapere. C. 27109: Steinøks, C. 27110 a-f: Steinøks, 6 fragmentariske steinøkser, stk. bergkrystall, flintstkr., avfall av andre bergarter, flintpil. C. 27111: Buttnakket steinøks. C. 27112: Slipestein av sandstein. C. 29519 a-n: 2 flintpiler, 1 tresidig flintpil, flintbor, stk. av skiferpil, flintkjerne, 14 ornerte leirkarskår, 1 tilsaget skiferstk., 9 flintflekker, 6 flintstkr. med retusj, 2 pimpesteiner, 5 brente beinstkr., 2 deler av krabbeklo, flintavfall. C. 29520 a-g: 4 stkr. av skiferpiler, 8 flintpiler, 5 flintskrapere, 5 flintknuter, 9 flintflekker, flintavfall, skiferstk. C. 29521 a-g: 2 flintpiler, stk. av skiferpil, sagtakket flintredskap, 3 flekkeblokker av flint, 7 stkr. flint med retusj, tverrpil av flint, flintavfall. C. 29522 a-i: 15 flintpiler, odden av skiferpil, flintbor, 4 leirkarskår, tilsaget skiferstk., 14 flintflekker, 5 flintstkr. med retusj, rygget flintflekke, 2 små pimpesteiner, avfallsflint. C. 29523 a-f: 2 flintpiler, flintskrapere dannet av flintdolk, leirkarskår, 3 flintstkr. med retusj, tilsaget skiferstk., avfallsflint. C. 29524: Flintbor. C. 29525:

Flintflekker med retusj. C. 29526 a-m: Nøstvetøks, steinøks. 3 eggstkr. av Nøstvetøkser, 2 eggfragmenter av steinøkser, midtstk. av steinredskap, 2 flintpiler, flintbor, 5 leirkarskår, flekkeblokk av bergkrystall, flintstk., emne til spydspiss? av bergart, avfall av flint og andre bergarter. C. 29527 a-f: Stk. av skiferpil, flintstk. med retusj, avslag av stein med spor av bearbeidelse, strandstein, trepinne, avfall av flint og andre bergarter. C. 29528 a-n: 12 flekkepiler av flint, flintbor, 4 flekkeskrapere av flint, 5 leirkarskår, 5 flekkeblokker av flint, 16 flintflekker, 5 flintstkr. med retusj, tilsaget skiferstk., 2 strandsteiner, 2 rullesteiner med bruksspor, pimpsteiner, 4 brente beinfliser, avfall av flint og skifer. C. 29529 a-d: 2 hele og 3 fragmentariske flintpiler, 2 runde flintskrapere, 15 flintflekker, avfallsflint. C. 29530 a-e: 1 leirkarskår, 4 stkr. av slipte flintredskaper, del av flekkeblokk av flint, 6 flintflekker, avfallsflint. C. 29531 a-k: 3 flekkepiler av flint, 3 flekkeskrapere av flint, stk. av flekkeblokk av flint, flintkjerne, 9 leirkarskår, bryne, tilsaget skiferstk., 29 flintflekker, 6 pimpsteiner, brent beinsplint, avfall av flint og skifer. C. 29532 a-b: Rund flintskraper, odden av enegget flintpil. C. 29533 a-d: Ildskjøret oddparti av enegget flintpil, ornert leirkarskår, flis av slipt redskap, 2 stkr. avfallsflint. C. 29534 a-c: 2 flekkeblokker av flint, 1 stk. kvarts, 6 stkr. avfallsflint. C. 29637 a-w, hustuftfunn: 2 hele og 1 fragmentarisk flintpil, 3 hele og 8 fragmentariske flintpiler, flintpil, 2 fragmenter av pilespisser av skifer, 3 avlange flintskrapere, stk. av sandsteinsbryne, del av trekam?, 2 stkr. av flintkjerne, 18 ornerte leirkarskår, 90 uornerte leirkarskår, 3 fliser av slipte flintredskaper, 9 flintstkr. med retusj, 2 skiferstkr., 3 trefliser, 52 flintflekker, flintavfall, 2 rullestein med bruksspor, notteskall, østers, sneglehus, trekull. C. 29717 a-b: Retusjert flintflekke, 14 avslag og flekker av flint. C. 29718: 2 flintavslag, 7 avslag av bergarter. C. 29719 a-f: 2 flekkepiler av flint, avlang flintskraper, 2 flintflekker med retusj, 2 avslag av slipte flintredskaper, 170 flekker og avslag av flint, 11 stkr. pimpstein. C. 29720 a-b: Flintstk. med retusj, 11 stkr. flekker og avslag av flint. C. 29721 a-g: 1 leirkarskår med pinneinstrykk, 4 hele og 4 fragmentariske flekkepiler av flint, 15 flekker og avslag av flint, 5 avslag av slipte flintredskaper, 1 avslag av slipt steinredskap, 2 stkr. saget skifer, 330 flekker og avslag av flint, 10 stkr. pimpstein, 10 avslagstkr. av bergarter. C. 29722 a-b: 2 stkr. av flintkjerne, 3 avslag av flint, kvarts og andre bergarter. C. 29723: 6 flintavslag. C. 29724 a-f: 2 ornerte leirkarskår, del av flintflekke med retusj, 27 flekker og avslag av flint, glassperle (nyere tid), 3 økser, 3 neve-steiner, 5 tilslåtte stkr. av bergart.

NÅR HAR MENNENSKENE BODD HER?

De funnene som er gjort i Rognlia, tyder på at det har bodd mennesker her ute i ca 7000 år. Menneskene har bodd her til ulike tider og funnene vitner om forskjellige kulturer.

Selve hytta har nok vært bebodd over lengre tid. Det er det dype "kulturlaget" som gir oss grunn til å tro det. Men en slik teori er også avhengig av hvor mange mennesker og eventuelt dyr som har hatt tilhold her.

På den annen side er det ikke funnet så veldig mange redskaper at en kan si noe sikkert om bosetningens varighet. Men utifra det som er funnet på hustuften, mener en at hytta er oppført omkring år 2100 f.Kr. Andre funn tyder på at hytta har vært reparert og brukt noen hundre år senere.

Funnene som er gjort i området fra boplassen ved hustufta og oppover til bosetningsområdet fra eldre steinalder på 45 m nivået og de opplysningene som følger med disse funnene, er for usikre til at en kan si noe sikkert om det har vært sammenhengende bosetning i dalen. Det kan imidlertid ikke utelukkes at det har bodd fangstfolk her like fra eldre - og inn i yngre steinalder.

Da området mellom 45 m nivået og 25 m nivået er nesten funntomt, kan det tenkes at menneskene har latt være å flytte helt ned til strandkanten til enhver tid. De boområdene som er oppdaget, peker seg nemlig klart ut i terrenget.

Også nedenfor hustuften er det liten funnkonsentrasjon. Her faller terrenget bratt og området er ikke særlig godt egnet for bebyggelse. Det er derfor sannsynlig at menneskene har fortsatt med å bo på det gamle boplassområdet også etterat veien til sjøen er blitt lengre.

I området mellom 20 - 26 m.o.h. er det funnet en stor mengde løsfunn som skriver seg fra yngre steinalder. Den anseelige mengden kan bety at det har bodd atskillig flere folk i dalen enn hva den ene tufta tilsier.

Flere steder i området er det etter prøvestikk gjort funn av kulturlag med stein og kullholdig jord. Dette gir en grunn til å tro at det har ligget flere hytter i dalen.

En slik eventuell gruppebosetning er også blitt oppdaget andre steder i landet (Jæren, Nord-Norge). Vi vet også at indianerne og eskimoer har bosatt seg i grupper. Under primitive forhold, vil dette øke deres sjanser i kampen for tilværelsen.

BOPLASSER VED LANGESUNDSFJORDEN.

Høyst sannsynlig har steinalderboplassene ute ved kysten vært sesongboplasser. Om sommeren har de bodd ute ved kysten. Da var det gode fiske- og fangstmuligheter her. Når det så gikk mot vinter har menneskene dradd inn i landet for der å kunne utnytte innlandets rike jakt- og fangstmuligheter.

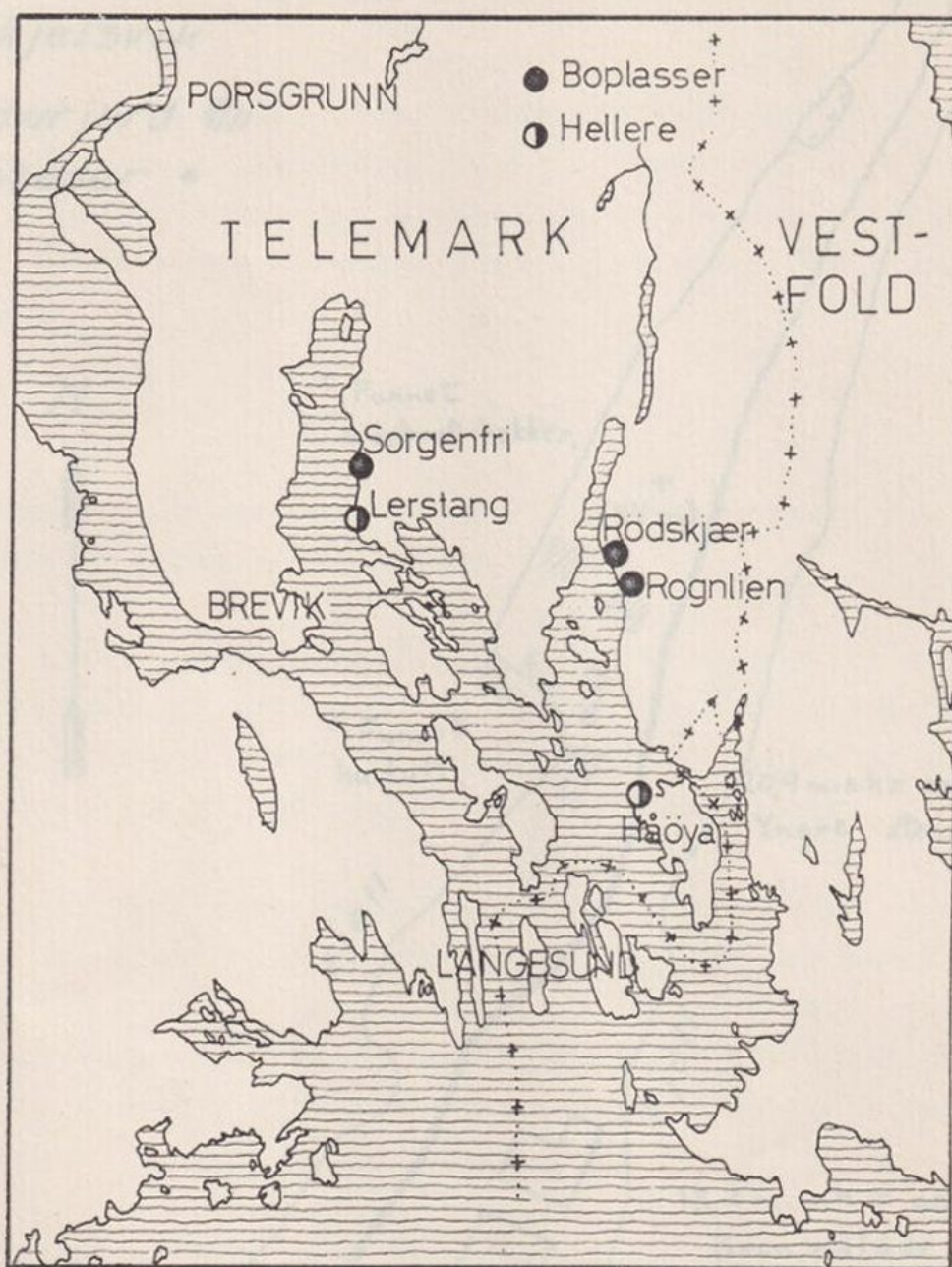
Jakten på rein og fangst av pelsdyr var årsaken til den sesongmessige flyttingen til innlandet. Men senere (mot jernalderen) når næringsgrunnlaget gikk mer i retning av gardsbruk med husdyrhold, har bruddet kommet med det gamle veidelivet.

Boplassene i Telemark synes å samle seg om noen få steder. Dette er selvfølgelig på grunn av at det ikke har vært drevet systematiske undersøkelser så mange steder. De undersøkelsene som er blitt gjort og som har ført fram til steinalderboplasser, (hvor det forøvrig er gjort rike funn) er undersøkelser som er foretatt av noen få interesserte personer.

Ved Langesundsfjorden kjenner vi til fem boplasser fra yngre steinalder (se kart s 33). Det er to ved Eidangerfjorden: Sorgenfri og Lerstang og tre ved Langangsfjorden: Rødskjær, Rognlia og Håøya. Tre av disse boplassene er undersøkt, hellerne på Lerstang og Håøya ved henholdsvis Elizabeth Skjelsvik og Sverre Marstrander og boplassen på Rognlia av Anne-Stine Ingstad.

Når Rognlia har vært et tilholdssted gjennom et lengre tidsrom, beror ikke dette på at stedet ligger gunstigere til enn mange andre steder ved fjorden. Den viktigste årsaken til at folk har slått seg ned her, er kanskje dette at det renner en bekk gjennom dalen. Og i dette småkupert området er det ellers ofte vanskelig å finne vann året rundt.

Disse boplassene er oppdaget mest som følge av tilfeldigheter. Andre boplasser venter på å bli oppdaget, for ved Langesundsfjorden er det mange lune og fine daler og fjorder. Her har det nok bodd mennesker langt flere steder enn hva vi i dag kjenner til.

Kartskisse over yngre steinalders boplasser ved Langesundsfjorden, Telemark.

ROGNLIEN G.25 B.15

EIDANGER TELEMARK

målt 1958 av A. Ingstad

E. Skjelsvik

Kulturjord

Ildsteder •

«Rognlia-porten»

49,5 m = ca 6300 f.Kr.

Eldre steinalder

N

x Funnet
Nøstvet-hakker.

+
(44 m)

x Funnet
hurstuft.

20,9 m.o.h = ca 2600 f.Kr.
Yngre steinalder

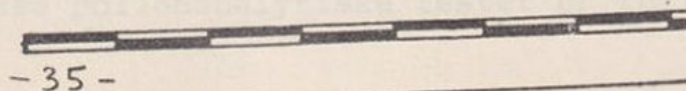
Fjell

Fjell

13,2 m.o.h = ca 1100 f.Kr.
Bronsealder

Bekk

6 m.o.h = ca 100 e.Kr.
Eldre jernalder

Utdrag av foredragsmanus: Egil Mikkelsen:

Jeg stiller opp følgende hypotese:

Funn av hele (eller bare lettere skadete) arbeidsøkser av flint og bergart (tynn- og tykknakkete, tykk- og tynnbladete økser og smal-meisler) som typologisk kan klassifiseres innenfor traktbeger-, stridsøks eller sen-neolitiske faser, indikerer neolitiske jordbruksområder.

Hypotesen støttes av følgende forhold:

1. De aller fleste arbeidsøkserne av flint og bergart fra Telemark er funnet i oppdyrkete områder.
2. Det er aldri funnet hele flint- eller bergartøkser på steinalderboplasser i Telemark der fangst synes å ha vært dominerende eller enerådende næringsgrunnlag, - bare fragmenter av økser eller ødelagte flintøkser brukt som flekkekjerner.

Videre testes hypotesen ved hjelp av pollenanalyser. Som nevnt har vi valgt ut en del prøveområder i Telemark der det er gjort flere neolitiske funn, hovedsakelig av arbeidsøkser. Ved hjelp av pollenanalysene vil vi få bekreftet eller avkreftet om det ble drevet noen form for jordbruk i funnområdene samtidig med at øksene var i bruk.

Som en kontrolltest på hvor representative de neolitiske øksefunn vi i dag kjenner eventuelt er som indikasjoner på jordbruk i neolitisk tid, har vi valgt ut noen kontrollområder for pollenanalyser. Kontrollområdene er valgt etter følgende kriterier:

1. De skal være uten neolitiske øksefunn eller høyst inneholder ett slikt funn.
2. Det skal være gjort gravfunn fra eldre jernalder og/eller vikingtid i området.
3. Områdene regnes som relativt gode jordbruksområder i vår tid.

Det vil ennå ta tid før disse pollenanalytiske tester er fullført.

Et annet problem vi har tatt opp i Telemarksprosjektet, er å analysere boplasser og funn som tradisjonelt er regnet til det gropkeramiske kulturkompleks (GK). Jeg har foreløpig valgt heller å kalle dette: fangstboplasser som har vært benyttet i neolitisk tid. Kriterier for å skille ut slike boplasser har jeg satt, må være at ett eller flere av følgende elementer er tilstede:

1. Avslag og/eller fragmenter av slipte flintøkser.
2. Tangepiler av type B, C og/eller D.
3. Neolitisk (ornert) keramikk.

For disse boplassene har jeg stilt opp følgende hypotese:

Boplasser som inneholder ett eller flere av de nevnte elementer er bønders sesongutnyttede fangstboplasser, dvs. fangstboplasser tilhørende ^{*}TRB-, STR- eller SN-faser. Det eksisterer ingen egen gropkeramisk kultur (i Telemark).

Det vil her føre for langt å komme inn på de tester som er foretatt eller som eksisterer for å vise at de kronologiske forutsetninger for hypotesen er til stede. Her må jeg henvise til mer utførlige arbeider som vil komme. Jeg skal heller omtale hvilke analyser av økologisk art som blir foretatt for å teste den oppstilte hypotesen:

1. Det blir foretatt pollenanalyser nær enkelte boplasser for å undersøke om det ble drevet noen form for jordbruk (korndyrking, hysdyrhold) her i neolitisk tid.
2. Det blir gjort etterundersøkelser på enkelte boplasser for å se om det finnes bevart frø eller korn i kulturlagene.
3. Keramikken blir analysert for å se om det finnes kornavtrykk i godset.
4. Der knokkelmateriale er bevart, blir det foretatt osteologiske analyser.

Dessuten vil vi forsøke å utvikle tester som kan fortelle om visse områder med fangstboplasser er knyttet til spesielle jordbruksområder. Det er foreløpig usikkert hvor langt vi kan komme på dette punkt.

* ulike keramikk-stilarter / perioder

Som eksempel på en test av den art som her er skissert, skal jeg nevne hvilke foreløpige resultater vi har av analyser fra en viktig boplass, der alle utvalgselementene er til stede og hvor det er mulig å foreta en fullstendig testserie, nemlig boplassen Rognlia i Eidanger (Ingstad 1970).

I en solvendt liten dal opp fra sjøen ligger en Nøstvedtboplass ca 45 m.o.h. og lavere ned, ca 26-20 m.o.h. er det et større funnområde fra neolitisk tid. Her er det oppsamlet et omfattende oldsaksmateriale, i tillegg til at det er gravd ut en hustuft på ca 24 m², med to adskilte kulturlag. I tuften ble det bl.a. funnet 16 A-piler, 3 B-piler, 2 eneggete piler, 3 skiferpiler, 1 bor, 2 flekkeskrapere, sylindriske kjerner av flint og avslag av slippte flintøkser, antagelig bl.a. av tynn-nakkete økser. Fra boplassområdet foreligger det 62 ornerte og en hel del uornerte leirkarskår. Av de ornerte stammer 37 skår sikkert fra tuften. Ingstad mener å se forbindelser i keramikken både til traktbegre (Ingstad 1970:70) og til stridsøks-keramikk (op.cit.:72,76). Fra dypeste lag av tuften foreligger en C-14 datering til 2750 $\pm$ 120 f.Kr. (op.cit.:85). Ny datering: 2650 $\pm$ 130 f.Kr.

Like ovenfor boplassene i Rognliadalen, ca 80 m.o.h. er det tatt ut prøver fra en myr, og disse er analysert pollenanalytisk. Tre nivåer er C-14 datert. Den eldste dateringen 4160 $\pm$ f.Kr. daterer bl.a. et lag som inneholdt mye trekullpartikler og representerer muligens aktiviteter knyttet til Nøstvetboplassen eller en senere mesolitisk fase på stedet.

Pollenanalysene tyder videre på at det ikke ble drevet noen form for jordbruk i boplassområdet ved Rognlia i neolitisk tid: Den husdyrindikerende planten Plantago lanceolata opptrer først 20 $\pm$ 110 f.Kr., mens de første kontpollen (Cerealia) opptrer 810 $\pm$ 100 e.Kr. Et fravær av kulturpollen i neolitisk tid nær en boplass som Rognlia, mener jeg styrker hypotesen om at boplasser av denne kategori er bønders sesongutnyttede fangstboplass (sml. Ingstad 1970:86).

Vi foretok i juni 1974 en ettergravning i tuften i Rognlia for bl.a. å undersøke om det var bevart korn eller andre frø i kulturlagene. Den kullholdige jorda i restene av et ildsted og en kokegrop ble undersøkt.

Ved den foreløpige analysen ble det ikke påvist korn. Derimot ble det skilt ut et betydelig antall frø av andre planter, bl.a. meldestokk (Chenopodium album), bringebær (Rubus idaeus), tungress (Polygonum aviculare) og også andre arter. Hvilke som er recente eller forhistoriske og hvilke som er innsamlet eller naturlig spredd av disse frøene er imidlertid ikke endelig fastslått. Enkelte frø var forkullede.

Det er foreløpig ikke påvist kornavtrykk i keramikken fra Rognlia (sml. Ingstad 1970:87), men materialet er ikke ferdig analysert. En tilstedeværelse av kornavtrykk i denne keramikken, samtidig som pollenanalysen indikerer at korn ikke har vært dyrket ved Rognlia i neolitisk tid, ville styrke den tidligere oppstilte hypotesen. Hvis det ikke kan påvises kornavtrykk, regner jeg derimot ikke dette som noen svekkelse av hypotesen.

Knokkelmateriale og andre bevarte organiske rester funnet i tuften i Rognlia, utfyller bildet av den økologiske tilpasningen på stedet. Fem-seks fugleskjeletter, antagelig av traneunger (Grus grus L.) forteller at folk har holdt til på boplassen på forsommeren. Bevarte hasselnøttskall viser innsamling om høsten. Videre er det funnet skall av østers og rester av krabbe. Torsk (Gadus callarias) er det funnet knokkelfragmenter av. Det er ikke påvist knokler av husdyr. (Op.cit.:85-87).

Alle forhold tyder altså på at fangst, fiske og forskjellige former for innsamling har dannet den økologiske bakgrunn for boplassen. Avslag av slipte flintøkser og den neolitiske keramikken viser tilknytningen til TRB- og STR-fasen. Jeg kan ikke se at det her er grunnlag for å operere med en egen gruppe fangstbønder som den gropkeramiske eller rene fangstgrupper for å forklare Rognliaboplassen. Foreløpig synes den oppstilte hypotesen etter min mening, å styrkes ved analysene av Rognlia, men ennå gjenstår en del tester før hypotesen kan presenteres som teori. Andre boplasser vil bli analysert på lignende måte.

De aller fleste av de hypoteser som vi tester i Telemarkprosjektet regner jeg med også har gyldighet for andre områder av Øst-Norge, enkelte hypoteser har kanskje langt videre gyldighet.

Omvendt mener jeg å kunne teste Erik Hinsch' teori om østnorsk TRB- og GK kultur ved hjelp av data fra Telemark, og med støtte av nye forskningsresultater, særlig fra Syd-Skandinavia.

Hinsch' teori går i korhet ut på følgende:

Norsk traktbegerkultur (TRB) levde ned i mellom-neolitikum.

Helge Irgens Høeg:

Vegetasjonen i området rundt Rognlien fra midten av atlantisk tid og frem til idag, dvs. gjennom de siste ca. 6500 år.

De viktigste treslagene for 6500 år siden var bjerk og or, men furu, hassel, alm, ek, lind og osp var tilstede, kanskje også ask. Ener og vier, kanskje særlig selje vokste i området.

Av vindbestøvede urter har det på svært fuktige steder vokst dunkjevle og sivaks. På stranden har det vokst melder av forskjellige slag og antagelig strandrug. Ellers har det i skogen vokst starr, gress og litt lyng.

De insektbestøvede urtene har så liten pollenproduksjon at det er vanskelig å si noe sikkert om deres tilstedeværelse. Antagelig har de fleste urtene som finnes i skogen idag også vokst der den gangen.

I skogen har det vært en rik bregneflora.

Den samme vegetasjonen har holdt seg med små forandringer frem til for ca. 1500 år siden. Fra da av var bjerk det eneste dominerende treslaget frem til for ca. 1000 år siden. Alle de tidligere treslagene var fortsatt tilstede i små mengder. Urtefloraen holdt seg også uforandret med unntagelse av de ekstremt fuktighetskrevenne artene som dunkjevle og sivaks. De forsvant.

Granen er en nyinnvandrer, den kom for ca. 1000 år siden og ble raskt et dominerende trelsag sammen med bjerk. Resten er uforandret.

På de oppdyrkede områdene har det i subatlantisk tid vokst ugress, som groblad, smalkjempe, melde, syre og brønnenesle.

Av urter som antagelig har vokst i området hele tiden kan nevnes bl.a.:

Kattehale	Skjermplanter
Skrubbær	Humleblomst
Fredløs	Soleier
Perikum	Mure
Storknebb	Mjødurt
Tjæreblomst	Rosefamilien
Skogstjernblomst	
Smelle	
Geiteråms	
Maskeblomster	
Leppeblomster	
Blåklokke	
Blåknapp	
Mynte	
Blåkoll	
Vikke	
Korsblomster	
Marimjelle	
Kurvplanter	
Maure	